

ТІЛ ҮЙРЕТУДЕ ЖОБАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Ожарова А. М., 2-курс магистранты

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қаласы

E-mail: aika_k2@mail.ru

Мақалада оқытудың нәтижелілігін арттыру мақсатында қазақ тілін оқытудың инновациялық түрлерін қолдану тәжірибесі ұсынылған. Оқытудың инновациялық нысандары тіл үйренушінің оқу қызметін ұйымдастыруға және қызығушылығын арттыруына ықпал етеді, оқытудың нәтижелілігін арттырады, тіл үйрету үшін қолайлы жағдай тудырады.

Кілт сөздер: инновация, технология, жобалау технологиясы, интерактивті әдістер.

В статье представлен опыт применения инновационных форм обучения казахскому языку с целью повышения результативности обучения. Инновационные формы обучения способствуют организации учебной деятельности и повышению заинтересованности изучающего язык, повышают результативность обучения, создают благоприятные условия для обучения языку.

Ключевые слова: инновации, технология, технология проектирования, интерактивные методы.

Abstract. The article presents the experience of using innovative forms of teaching the Kazakh language in order to improve the effectiveness of teaching. Innovative forms of learning contribute to the organization and interest of the language learner in learning activities, increase the effectiveness of learning, and create favorable conditions for language learning.

Key words: innovation, technology, design technology, interactive methods.

Еліміз егемендік алғаннан бері қазақ тілін оқыту, әдістемені жаңаландыру, өзге тілді аудиторияда мемлекеттік тілді меңгерту мәселесі үздіксіз қарастырылып келеді. Осыған орай «Тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» қабылданды. Бағдарламаның басты мақсаты – Қазақстан көп ұлтты мемлекет болғандықтан, елімізде тұратын барлық этностардың тілін сақтай отырып, маңызды деп табылған мемлекеттік мекемелерде, атап айтсақ балабақша, мектеп, жоғары оқу орындарында, мемлекеттік қызмет пен қоғамдық-саяси, әлеуметтік кәсіпкерлік салада қолдана отырып, ел азаматтарының өмірлік қажеттілігіне айналдыру.

Қазақ тілін шет тілі ретінде оқытуда білім сапасын жақсарту үшін үнемі тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану, жаңа технологияларды енгізу маңызды мәселе болып табылады. Сондай-ақ оқытудың дұрыс таңдалған түрі айтылым және тыңдалым дағдыларының дұрыс қалыптасуына ықпал етеді.

Қазіргі оқу жүйесі оқыту технологиясына білім алушының белсене араласуын талап етеді. Яғни, нақты технологияларды қолдана отырып, тапсырманың шешімін таба білуі керек. Мұндай инновациялық оқу түріне: рөлдік ойындар, жобалау әдісі, сыни тұрғыдан ойлау технологиясы, көпөлшемді дидактикалық технологияны жатқызуға болады.

Соңғы жылдары тіл оқытуда ең тиімді әдістердің бірі ретінде жобалап оқыту технологиясы тіл үйретушілердің арасында кеңінен қолданылуда. Жобалап оқыту тіл үйренушінің әртүрлі формада (жеке, топпен) жұмыс істеуіне мүмкіндік тудырады. Бұл технологияның қалыптасуына педагог-ғалымдар Г.Н. Килпатрих, Р. Штайнер, Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, С.Т. Шацкий, Т. Блур, Р. Джордан, М. Дж. Сент-Джон және психологтар Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин, В.В. Давыдовтардың зор үлес қосқан.

Жобалап оқыту технологиясы Дьюи, Торндайка, Лай сынды американдық ғалымдардың идеяларынан алынған. XIX ғасырдың екінші жартысында АҚШ-тың ауылшаруашылық мектептерінде қалыптаса бастаған. Идеяның басты авторы Джон Дьюи. Кейін педагогты қолдаушы, ілімін жалғастырушылар табылып, жобаның дамуына зор үлестерін қосады. Солардың бірі профессор Уилья Херд Килпатрик. Профессордың айтуынша балаларды өз еңбектерінің жемісін көрсету арқылы ынталандыру технологияның басты міндеті. У.Килпатрик өзіне көйлек тігіп киген бойжеткенді мысалға ала отырып, былай дейді: «Өзіне көйлек тігіп тігіп киген бөйжеткенді мысалға алайық. Егер ол кейін өзі киетін көйлегі үшін жанын аямай, ерінбей, аса қызығушылықпен көйлек үлгісін өзі ойлап тауып, өз бетімен өлшеп, пішіп, тігіп кесе – бұл мысал жобалау технологиясының нағыз типтік үлгісі» [1,50 б.].

Бұдан кейін де ғалымдар жобалық жұмыстар жайында бірқатар пікір білдіріп, түрліше түсіндіруге тырысты. Мысалы, Девей жобаны ғылым және саяси концепциялық тұрғыдан қарастырса, Рейхвейн теория мен тәжірибемен байланыстырады.

Жобалап оқыту халықаралық ғылыми аренада 1965 жылдан бері қолданыла бастады. Біраз уақыт араға салып, қайта қолданыла бастауына себеп, «ғалымдардың мәселені зерттей отырып, ғылыми еңбектермен танысып, өз пікірлерін білдіріп, бір жобаның жолында еткен еңбегі білім алушыға сенімділік, қызығушылық, ғылымға деген құштарлық сыйлайды» деген ортақ тұжырымға келулерінде. Жобалап оқыту дәстүрлі оқытудан ерекшеленеді. Оның басты себебі, білім алушының мұғалімнің араласуынсыз өз бетінше ғылыми тұжырымдар жасап, зерттеу жүргізе білуінде. Жобалау технологиясы Еуропа елдерінде ерте оқытыла бастаса да, Қазақстанда енгізілгеніне көп бола қойған жоқ.

Жобалап оқыту технологиясы- бүгінгі таңда қолданылып жүрген, нәтижелі білім беруге бағытталған, танымдық-практикалық қабілеттерін жүзеге асыруына жағдай тудырып отырған ең тиімді әдістердің бірі. Елімізде аталмыш технологияны жан-жақты қарастырып, анықтама берген ғалымдар да аз емес. Әдіскер-ғалым Ш.Д.Әбдиева: «жобалау әдісі- студент пен оқытушының бірігіп, белгілі бір мәселені шешуге және қорытынды жасауға негізделген оқу немесе басқа да әрекеттерін айтуға болады», -дейді [2,43 б.]. Ал, ғалым А.Сатбекова: «Жобалай оқыту технологиясы – өнімді (продуктивті) оқыту идеясын практикалық тұрғыдан жүзеге асыратын оқытудың бір бағыты, нұсқасы, әдісі, тәсілі. Оның басты ерекшелігі маманның біліктілік құзыреттілігі өзінің өнімді әрекетінің, тәжірибесінің, ізденуінің негізінде қалыптасуы», -деген анықтама береді [3, 44б.].

А.Б.Ботамқұлова жобалау технологиясының негізгі идеялары деп мыналарды атап көрсетеді:

- Бала өзі таңдаған іс-әрекетті жоғары қызығушылықпен орындайды;
- іс-әрекет тек оқу пәнінің саласында ғана құрылмайды;
- балада қызығушылықтың пайда болған сәтін қалт жібермеу, соған сүйену;
- шынайы оқыту біржақты болмайды, қосымша берілетін мәліметтер де өте маңызды

[4, 20б.]. Яғни, жобалау технологиясының басты ұстанымы баланың қызығушылығын бақылай отырып, өзі таңдаған іске баулу.

Жобалау технологиясын типологиялық белгілері бойынша Е.С.Полат былайша жіктейді:

- Басымдық қызметі бойынша (зерттеу, іздену, шығармашылық, рөлдік, қолданбалы, танымдық-бағыттық, т.б.)
- пәндік-мазмұндық саласы бойынша (моно жоба, пәнаралық жоба);
- үйлесім сипаты бойынша (тікелей, жасырын);
- байланыс сипаты бойынша (бір оқу орнының, сыныптың, қаланың қатысушылары, аймақ, аудан, әлем халықтары);
- жоба қатысушыларының саны бойынша;
- жобаның орындалу мерзімі бойынша [5, 71-78 бб.].

Жобалау технологиясында бірнеше әдістер қолданылады. Соның ішінде сапалы деп танылып қолданылып жүрген әдістердің басым – бағыты В.П.Сергеевтің жобаны жасау мен оқытуға байланысты маңызды үш түрлі әдісін қарастырсақ:

1. Жаңаша шешім қабылдауға ықпал етуші әдіс: «инверсия», «миға шабуыл», «миға бекіту», «карикатура»;

2. міндеттерді қоюды қайта қарастыру: «жетекші міндет», «тапсырмаларды қайта қарастыру», «кемшіліктер тізімі», «еркін көрініс қызметі»;

3. жобалаудың шығармашылық әдісі: «ұқсастықтар», «ассоциациялар», «жаңашылдық», «эвристикалық комбинация», «антропотехника» [6,76-78 бб.]. Бұл әдістердің негізінде көптеген қызықты әрі жаңаша жобалар жасап шығуға болады. Аталмыш әдістер негізінде барлық сала бойынша жобалар жасалуда. Ал қазақ тілінде жобалап оқыту технологиясын қолданудың артықшылықтары туралы Ә.Қисымова мен Т.Увалиева былай дейді:

1. Кредиттік оқу жүйесін жүзеге асыруға мүмкіндігі мол технология;

2. жобалай оқыту технологиясының философиялық, гуманистік, психологиялық мүмкіндіктері студенттің жеке тұлғасын дамытуға бағытталған;

3. жоба жұмысын орындау арқылы өздігінен шешім жасауға үйренеді, жобаның орындау логикасын анықтайды;

4. білім деңгейін дамытуға көмектеседі;

5. тақырып таңдау мүмкіндігі;

6. «эгофакторлық» сенім ұялатады [7, 63-65 бб.].

Сондай-ақ, жобалап оқыту технологиясын қазақ тілін меңгертуде қолданылатын бірқатар ережелер бар:

- Жоба тақырыбы оқу бағдарламасына сәйкес болуы керек;
- оқытушы тек ұйымдастырушы, кеңесші болуы тиіс;
- жобалап оқытуда іздену, зерттеу, талдау, жинақтау әрекеттері ұйымдастырылуы керек;
- жоба нәтижесін дәлелдеу керек;
- тақырып кең ауқымды болуы керек;
- жобаны қорғау дидада, триада, топтық шеңберде орындалуы керек [8, 22 б.].

Аталмыш ережелер қазақ тілін өзге тілді аудиторияда оқыту барысында кеңінен қолданылуда. Жобалай оқыту технологияларын оқыту тәжірибелеріне сүйене отырып, өзге тілді аудиторияда 20-30 жылдарда қолданыла бастағанын байқауға болады. Бүгінгі таңда оқытушылардың шеберлігіне қарай, жобалау технологиясының түрлі үлгісі ұсынылып жүр. Тіл үйрету барысында қысқа мерзімді жобалар (1-сабаққа арналған) не ұзақ мерзімді жобаларды қолдануға болады. Сонымен қатар жобаны топпен де жеке орындауға болады.

Кез келген ғылыми төмендегідей құрамда іске асырылады:

- тақырып таңдау;
- проблеманы анықтау;
- тақырыпқа сай нақты ұстаным;
- жеке пікірін білдіріп (пікір);
- жоба қорытындысы.

Физиологтардың зерттеуінше 14-15 жастағы балалардың өз бетінше ойлау, салыстыру, зерттеу, қорытынды шығару қабілеті дамиды. Теорияны практикамен ұштастырып, өз пікірін білдіріп, талдау жасай алады. Сол себепті де бұл жастағы тіл үйренушілер арасында жобалау технологиясын қолдану тіл үйрету сапасын арттыратыны сөзсіз.

Біз өз кезегімізде жобамыздың тәжірибеде қолданылып жүрген бірнеше бөлігімен бөлісуді жөн көрдік. Бұл жобалық тапсырмалар 14-15 жас мөлшеріндегі тіл үйренушілердің топпен және жекеше орындауына бағытталған.

1. «Адам сипаты» бөлімінде тіл үйренушілерге ауызша отбасы мүшелерін, достарын немесе өзін сипаттау тапсырылды (мысалы, «Өзім жайлы» жобасын алар болсақ, тіл үйренуші презентация арқылы өзінің отбасын, достарын, тұратын қаласын, қызығушылығын, т.б. қамтып айтылым дағдысын қалыптастыруға жаттықты).

2. «Туған жерге сипаттама» бөлімінде тіл үйренушілер туған қаласы туралы (атауы; орналасқан жері; ескерткіштері; ерекшеліктері; өзі жиі баратын жерлері қамтылады) ашық хат жасап, достарымен бөліседі. Бұл бөлімнің мақсаты тіл үйренушінің өз туған жері жайлы

тың деректермен таныстыру, патриоттық сезімін ояту, ауызекі тілде сөйлеуге машықтандыру, ашық хат жасату арқылы қызығушылығын оята отырып, еңбекке баулу.

3. «Мәдени және ұлттық салт-дәстүрлер, қазақтың төл мерекелері» бөлімі. Сабақта «Алматыға саяхат» тақырыбы бойынша жағдаяттық тапсырма берілді. Бұл тақырып ұзақ мерзімді және топпен орындалады. Жоба аралас түрде жүргізіледі: зерттеу, шығармашылық және рөлдік ойындар. Сабақ ұзақ мерзімге жоспарланғандықтан, алдымен тіл үйренушінің Алматыға билет ұтып алып, сол қаланың көрнекті орындары жайлы көбірек ақпарат жинауынан басталады. Алғашқы сабақта тіл үйренушілер топқа бөлініп, жобаның негізін жасады. Олар талқылау барысында проблемалық жағдайларды, жұмыс бағытын анықтап, жоба жоспарын жасады. Жұмысқа керекті Алматы қаласының картасы, суреттері, қаланың көрнекі жерлерінің слайды, ірі сауда орындарының, мәдени жерлердің, саябақтардың, т.б. макеттері жасалды. Тақырып аясында қолданылатын сөздер қайталанып, сөйлем құруға ынталандырылды.

Тілдік материалдармен жұмыс жасалған соң, әр топ жоспар бойынша жобаларын қорғауға кірісті. Бірінші топтағы тіл үйренушілер әуежайдағы оқиғаны сахналаса, екінші топ Алматыдағы алғашқы қазақ отбасымен өткен кешкі асты сахналап, нақты сұрақтар қоя отырып, жауап алу арқылы білімдерін көрсете білді. Екі топ та жобаға өте жауапкершілікпен қарап, тапсырмалардың толық орындалуы үшін еңбектенді.

Жобаның келесі кезеңінде екі топ қатысушылары бірігіп Алматыға саяхат жасап, тұрғындардан көрнекі жерлер туралы сұрап, тілдерін жаттықтырды. Қаланың кейбір мәдени ошақтарын аралап, тың дүниелермен танысты. Жобаның соңғы кезеңінде қайта топқа бөлініп, алған ақпараттарымен презентация жасап, өз әсерлерімен бөлісті. Тыңдалым мен айтылымға бағытталған жобаның бұл бөлімінде мақсатымызға жеттік. Жоба барысында бақылау жасай отырып, сабақтың соңында мынадай қорытынды шығарды:

1. Жобаға белсене атсалысқан тіл үйренушілер тілдік қатынас бойынша дүкеннен керегін, жолда бағыт-бағдар сұрап үйренді;

2. Қарым-қатынас бағыты бойынша бір-бірімен жақын араласып, достасты, ұжымдық жұмысқа дағдыланды, сыпайылыққа үйренді;

3. Жоба арқылы тіл үйренуші рөлдік ойындар ойнауға, тіл арқылы эмоциялық көңіл-күйін білдіруге машықтанды;

4. Ең бастысы қажетті ақпаратты саралап, өз бетінше жұмыс жасауға үйренді.

Сонымен қатар салт – дәстүрге қатысты «Дәстүр мен ғұрып», ұлттық ойындарға қатысты «Ұлттық ойындар аялдамасы» атты ұзақ мерзімді жобалар мен «Ұлттық киімдер», «Бауырсақ» (ұлттық тағамға қатысты) қысқа мерзімді жобалары тіл үйренушілердің арасында аса қызығушылықпен қолданылады. Жобаларды үнемі жаңартып, тапсырмаларын тартымды етіп беру де тілді меңгертуде көп көмегін тигізеді. Жоғарыда аталған жобалар тек тіл үйреніп қоймай, ұлттық болмысты танытып, өзге ұлт арасында қазақи құндылықтарымызды танытуда үлкен септігін тигізеді.

Бұдан бөлек 7-8 жастағы тіл үйренушілер арасында жануарларды оқытқанда «Орманда» жобасы іске асырылды. «Табиғат» мұражайында жабайы жануарлар жайлы жинаған ақпараттарын сурет көрмесін ұштастырып, өзіне ұнаған аңдар жайлы ақпарат жинап, топ мүшелерімен бөлісуі сенімділіктерін, тіл үйренуге құштарлығын оятты. Ал, «Жайлауда» жобасын іске асыруда тіл үйренушілердің өздігімен суреттер жинастырып, топ болып жайлаудың макетін жасады. Тіл үйрену барысында жинаған сөздік қорларын пайдаланып, жобаларын қорғап шығуға деген құштарлықтары зор болды. Жоба нәтижесі бойынша кішкентай тілмаштардың топпен жұмыс жасауға дағдыланғанын, тақырыпты меңгеруге жауапкершілікпен қарағанын, сенімділіктері артып, қателесуден қорықпайтын тұлға болып қалыптаса бастағанын байқадық.

Бұл біздің практикада қолданған жобалардың бір бөлігі ғана. Тіл үйренушіге тақырыпты жан-жақты және ұмтылмастай етіп меңгертуді көздеген оқытушылар үшін жаңа технологиялардың көмегі ұшан-теңіз. Сондай-ақ, тіл үйретуде оқушының ұлттық болмысын, жас ерекшелігін ескере отырып жобалау техникасымен үйретудің маңызы зор.

Қорытындылай келе, жобалап оқыту технологиясының дәстүрлі оқытуға қайшы тұстары көп болғанмен теорияны практикамен ұштастыруда берер нәтижесі мол. Жоба әдісі-бұл оқытудың жаңа технологиясы. Қазіргі білім беруде жоба әдісін қолдану қажеттілігі білім беру жүйесіндегі оқушының жеке басының неғұрлым толық дамуына, оның нақты іс-әрекетке дайындығымен байланысты.

Жобалау әдісін тіл үйретуде қолданудың ерекшеліктерін атап көрсеткіміз келеді:

- мұғалім бағыт беруші, тіл үйренуші барлық тіл үйренуге қатысты идеяларын өз бетінше жүзеге асыра алады;
- айтылым дағдысының үнемі жүзеге асуына жағдай тудырады;
- тіл үйренушінің қорқынышын жойып, сенімділігін арттырады;
- кез-келген жастағы тіл үйренушілер арасында топпен, жекеше жұмыс жасау мүмкіндігі;
- ұлттық құндылықтарды меңгертуде қызығушылықты оятатын әдіс;
- теория мен практиканың өзара байланысы.

Жобалау технологиясы тек сапалы тіл үйрету емес, сонымен қатар болашақта ғылыми жұмыстармен айналысудың алғашқы қадамы. Ғылым салаларын бір-бірімен ұштастыратын ең тиімді әдіс. Тілші мамандар үшін маңызды технология деп есептейміз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Пахомава Н.Ю. Проектное обучение – что это? //Методист № 1, 2004, -50-54 сс.
2. Абдиева Ш.Д. Жобалау әдісін қолдану арқылы студенттердің тіл үйренуге деген белсенділігі мен қызығушылығын арттыру//Қазақ тілі мен әдебиеті. №3, 2010. -39-43 бб.
3. Сатбекова А.А.Қазақ тілін оқыту әдістемесі және жобалау технологиясы: Оқу құралы./ – Алматы: «Қыздар университеті» баспасы, 2013. - 210 б.
4. Ботамқұлова А. Б. Қазіргі кездегі оқытудың педагогикалық технологиялары: оқу-әдістемелік құрал; ҚР Білім және ғылым министрлігі, Тараз мемлекеттік педагогикалық институты. – Тараз, 2015 . - 90 б.
5. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. –Москва: АСАДЕМА, 2005.
6. Сергеева В.П. Проектно-организаторская деятельность учителя: учебно-методическое пособие. –Москва: 2008.
7. Әбдікәрім Т.М. Магистранттарға қазақ тілін жобалай оқыту технологиясының әдістемелік негізі//ЕҰУ Хабаршысы. Гуманитарлық ғылымдар сериясы. № 3(88). 2012, 63-66 бб.
8. Қисымова Ә.,Увалиева Т. Оқыту технологиялары. – Алматы, 2007. -204 б.

ӨОЖ 541.124

<https://doi.org/10.53355/z4275-0665-5052-o>

МУЗЫКА МҰҒАЛІМДЕРІН ӨНЕР АРҚЫЛЫ КӘСІБИ ІСКЕРЛІККЕ БАУЛУ

Оспанқұлова А. Ш.

Қ. Байсейітов атындағы саз колледжі, Талдықорған қаласы

E-mail: asemosh@mail.ru

Бұл мақалада жастарды өнер арқылы тәрбиелеудің мүмкіндіктері қарастырылды. Жастарды өнерге тәрбиелеп, жалпы музыка, бейнелеу өнерінің мәдени - рухани құндылықтарын меңгерту арқылы әлемдік мәдениетке деген құрметін сезімін қалыптастырып, өнер пәнін білімгерлерге оқытуға дайындап жетілдіру мәселесіне көп көңіл бөлінді. Жастардың эстетикалық мәдениетін өркениет деңгейіне көтеру үшін, халқымыздың өнер саласындағы мәдени-рухани мұралары арқылы көркемдік білім беруді тереңдете зерттеу туралы сөз болды.

Тірек сөздер: өнер, мәдениет, рухани, өркениет, мұра және т.б.